

СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ, ВИДИ ФІНАНСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

СИМОВ'ЯН Ваган Саркісович - здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

В статті определено назначеніе фінансового права и определено его особенности. Детально выделено суть и признаки финансовых правоотношений.

Ключові слова: публічне право, адміністративне право, фінансове право, фінансові правовідносини.

Сьогодні в українській правовій думці розвивається та вдосконалюється нова концепція адміністративного права – концепція публічно-сервісного права. Сутність останнього полягає у служінні суб'єктів публічної адміністрації та інших суб'єктів правовідносин інтересам людини [1, с. 97; 2, с. 111]. Означене, безперечно, впливає на формування низки нових галузей права в системі права України, в основу яких покладено публічно-сервісну функцію [3, с. 125; 4, с. 29-32]. До вказаних нових галузей права слід віднести фінансове право. Воно регулює характерну лише йому групу суспільних правовідносин – фінансові правовідносини, що виконують дуже важливу роль у сучасному суспільстві.

З огляду на це, набуває актуальності та практичної значимості дослідження сутності та ознак фінансових правовідносин, що і є основною метою даної статті. Вкажемо, що на сьогодні в українській правовій науці сутність та ознаки фінансових правовідносин завдяки науковій діяльності Бандурки О. М., Бандурки О. О., Матюхіної Н. П., Мельника Р. С., Петкова С. В., Симов'яна В. С. та ряду інших авторів набули певного наукового з'ясування, проте цей

процес ще не можна вважати завершеним. Це пов'язано, насамперед, з відсутністю вичерпного визначення сутності та ознак фінансових правовідносин.

Продовженням наукової роботи над значеною проблематикою є дана стаття, новизна якої полягає у тому, що дослідження сутності та фінансових правовідносин здійснюватиметься через призму теорії адміністративного права.

Фінансове право – це галузь права, яка розглядає фінансову діяльність держави як об'єктивну необхідність, яка є процесом збирання, розподілу, перерозподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, що забезпечують практичне виконання всіх державних завдань. При цьому, вчені зауважують, що фінанси виступають як система економічних відносин, що виражають утворення та використання фондів грошових коштів в інтересах забезпечення розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб [5, с. 188-195].

Фінансове право врегульовує порядок виникнення, зміни та припинення конкретної, притаманної лише йому, групи правовідносин – фінансових правовідносин. Здійснимо аналіз сутності та ознак фінансових правовідносин.

Оскільки фінансове право є складовою адміністративного права, то фінансовим правовідносинам притаманні усі ознаки адміністративних правовідносин. Проте, фінансові правовідносини характеризуються такими особливостями:

- фінансові правовідносини є складовою частиною публічних правовідносин. Публічна ознака фінансових правовідносин реалізується за допомогою існування правового обов'язку в їх змісті. Аналізуючи вказаний елемент правовідносин, В. М. Бевзенко зазначає, що публічне право висуває свої вимоги до посадових осіб і громадян задля загального блага й, таким чином, примушує їх покладати в основу своєї публічної діяльності суспільний обов'язок. Цей момент обов'язку не виключає більшого чи меншого простору, який надається нормами публічного права учасникам правовідносин. Проте, як би не розширювалися внаслідок цього публічні повноваження влади й громадян, обов'язок продовжує відігравати у публічному праві визначальну роль. Власне можливість використовувати публічне право у більшому чи меншому обсязі або ж зовсім його не використовувати підпорядкована саме правовому обов'язку [6, с. 8]. Слід вказати, що саме в публічно-правових відносинах вимогам суспільного обов'язку підпорядковані публічні права як суб'єктів публічної адміністрації, так і фізичних та юридичних осіб. Отже, на основі вказаного, можна зробити проміжний висновок про те, що в фінансових правовідносинах публічні права як суб'єктів публічної адміністрації, так і фінансових установ, акціонерно-комерційних банків та інших фізичних і юридичних осіб підпорядковані вимогам суспільного обов'язку. Правовий обов'язок у фінансових правовідносинах встановлений законодавцем з метою забезпечення досягнення конкретного суспільно-державного результату, а саме:

- 1) задоволення правових інтересів у фінансовій сфері життя суспільства;
- 2) сприяння в реалізації та захисті суб'єктивних прав, свобод та інтересів акціонерно-комерційними банками, будь-якої форми власності фінансовими установами та іншими фізичними та юридичними особами;
- 3) забезпечення реалізації передбачених публічних, державних завдань та функцій певного органу;
- 4) здійснення допоміжних функцій публічного характеру, спрямованих на забез-

печення ефективного виконання суб'єктами публічної адміністрації завдань, передбачених нормами чинного законодавства у фінансовій сфері;

- фінансові відносини виникають у площині діяльності тих суб'єктів публічної адміністрації, які є відповідальними за розвиток фінансового ринку нашої держави. Головним суб'єктом публічної адміністрації, який діє у названій сфері, є Кабінет Міністрів України. Відповідно до положень ст. 116 Конституції України означений орган вповноважений забезпечувати проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики [7].

- в усіх фінансових правовідносинах однією зі сторін виступає суб'єкт публічної адміністрації, наділений державно-владними повноваженнями. Так, наприклад, повноваження щодо видання адміністративних актів. Протилежною стороною таких відносин може бути як окремий акціонерно-комерційний банк, так і державний банк, фізична особа, будь-яка інша фінансова установа тощо;

- об'єктом фінансових правовідносин є дії їх учасників, які можуть здійснюватися заради різноманітних правових інтересів (реалізація основних прав та свобод фізичних і юридичних осіб у фінансовій сфері тощо);

- фінансові правовідносини, можна визначити як особливий зв'язок між їх учасниками. Проте, один учасник вказаних правовідносин вповноважений вимагати від іншого учасника цих правовідносин, вчинення лише тих дій, що чітко передбачені фінансовими нормами. Так, наприклад, фізична особа, законні фінансові інтереси якої постраждали, внаслідок неправомірних дій інших учасників фінансових правовідносин, має право вимагати від відповідного суб'єкта публічної адміністрації вжиття всіх заходів щодо захисту та відновлення вказаних інтересів;

- суб'єкт публічної адміністрації, відповідальний за реалізацію фінансової політики та забезпечення діяльності фінансового ринку, зобов'язаний реалізувати свої матеріальні та адміністративно-процедурні права, оскільки останні є одночасно і його обов'язками;

- фінансові правовідносини можуть виникати за ініціативою будь-якого суб'єкта фінансового права;

- порушення однією зі сторін фінансових правовідносин своїх обов'язків зумовлює її відповідальність не перед іншим учасником відносин, а перед державою в особі відповідних органів;

- фінансові правовідносини, що виникають між суб'єктами публічної адміністрації та іншими суб'єктами фінансового права (акціонерно-комерційними банками, державними банками, фінансовими установами, фізичними особами тощо), є відносинами, що, будуються не лише за методом влади та підпорядкування. Тобто фінансові правовідносини можуть реалізовуватись за методом рівності сторін, що передбачає зобов'язання кожної сторони виконувати приписи правової норми;

- спори, що виникають між сторонами фінансових правовідносин, вирішуються як в адміністративному порядку, так і у порядку адміністративного судочинства.

Як проміжний висновок, з огляду на вище вказані ознаки фінансових правовідносин, можемо вказати, що вони виникають, розвиваються та припиняються між великою кількістю суб'єктів суспільних відносин з приводу реалізації їх законних прав та інтересів у фінансовій сфері життя нашої держави. Саме тому, на нашу думку, необхідно провести класифікацію вказаного виду правовідносин.

На основі аналізу позицій науковців щодо підстав класифікації публічних правовідносин, а також адміністративних правовідносин [6, с. 6-12; 8; 9, с.167-173; 10], найбільш оптимальним та виправданим виглядає поділ фінансових правовідносин:

а) відповідно до функціональної спрямованості;

б) згідно зі змістом;

г) за характером побудови взаємин між учасниками фінансових правовідносин;

Відповідно до функціональної спрямованості фінансові правовідносини поділяються на регулятивні та охоронні.

До регулятивних фінансових правовідносин належать ті, що пов'язані з реалізацією «позитивної» функції адміністративного

права у фінансовій сфері. Тобто здійснення організації діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері фінансового ринку, керування підлеглими структурними підрозділами тощо.

Охоронні фінансові правовідносини виникають у випадку невиконання їх учасниками норм фінансового права. Охоронні фінансові правовідносини виникають між правопорушником і суб'єктом публічної адміністрації. Вони відрізняються організаційним характером, що передбачає, шляхом застосування заходів впливу, забезпечення належної, правомірної поведінки.

Згідно зі змістом фінансові правовідносини може бути поділено на матеріальні та процесуальні.

Матеріальні фінансові правовідносини складаються на підставі уповноважених і заборонних адміністративно-правових норм. Так, відносини між акціонерно-комерційним банком, який має право на зайняття певним видом діяльності у фінансовій сфері, і суб'єктом публічної адміністрації, який забезпечує реалізацію цього права шляхом ліцензування, будуть перебувати у статичному стані (залишатися матеріальними) доти, поки акціонерно-комерційний банк не вважатиме за потрібне реалізувати дане право.

Для виникнення процесуальних фінансових правовідносини необхідна процесуальна норма. Вказані правовідносини виникають, наприклад, під час розгляду та вирішення суб'єктами публічної адміністрації звернень фінансових установ з приводу ліцензування окремих видів діяльності.

Відповідно до характеру побудови взаємин між учасниками правовідносин фінансові правовідносини можуть бути вертикальними, тобто такими, які виникають між рівнозначними, непідлеглими суб'єктами, які реалізують повноваження у фінансовій сфері. Горизонтальні правовідносини в означеній сфері виникають між підпорядкованими суб'єктами, наприклад, суб'єктом публічної адміністрації та акціонерно-комерційним банком.

Отже, як загальний висновок, можемо вказати, що фінансові правовідносини виникають, розвиваються та припиняються на

АНОТАЦІЯ

У статті визначено призначення фінансового права та встановлено його особливості. Детально виокремлено сутність та ознаки фінансових правовідносин.

різноманітних організаційних та правових рівнях, залучається велика кількість фізичних та юридичних осіб до участі у них. Вказане зумовлює необхідність більш детального вивчення вказаного питання, оскільки саме від цього залежить ефективність реалізації державної політики у фінансовій сфері.

Література

1. Петков С. В. Реформування адміністративного права як основа демократизації суспільства / С. В. Петков // Юридична наука. – 2011. – № 3. – С. 97–103.
2. Ващук Я. В. Правова характеристика адміністративної юстиції / Я. В. Ващук // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 111–114.
3. Симов'ян В. С. Проблеми визначення поняття «банківський контроль» в науці фінансового права / В. С. Симов'ян // Європейські перспективи. – 2011. – № 1. – С. 120–125.
4. Шевчук О. Р. Ринок фінансових послуг як об'єкт наукового дослідження фінансово-правової науки / О. Р. Шевчук // Адвокат. – 2012. – №10(145). – С. 29–32.

SUMMARY

Definition to the task of the financial law is presented in the article. Particular attention was paid to the sign of the financial law. The essence and signs of the financial legal relationships was analysed in the article.

5. Дмитренко Ю. М. Банківська діяльність як інститут фінансового права / Ю. М. Дмитренко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 188–195
6. Бевзенко В. М. Публічно-правові відносини: сутність та ознаки / В. М. Бевзенко // Право і безпека. – 2009. – № 1. – С. 6–12.
7. Конституція України : зі змінами та доповненнями: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради 28 черв. 1996 р.]. – Х.: Весна, 2008. – 48 с.
8. Бандурка О. М. Адміністративне право України : підручник / О. М. Бандурка. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 480 с.
9. Петров Є. В. Від господарських до адміністративно-господарських правовідносин: деякі аспекти становлення наукової концепції / Є. В. Петров // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. – № 4. – С. 167-173
10. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. -544 с.